

Seyyahların Aynasında
Şehirlerin Sultanı
İstanbul

Ümit Meriç

alBaraka
Yayınları

PROF. DR. ÜMİT MERİÇ

16 Aralık 1946'da İstanbul, Üsküdar'da doğdu. Çamlıca Kız Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirerek, 1969'da aynı bölümde asistan oldu. 1975'te doktorasını verdi. Kurumlar Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Başkanlığı ve Sosyoloji Bölüm Başkanlığı görevlerinde bulundu. Otuz sene hocalık yaptıktan sonra, 1999'da kendi arzusu ile üniversitedeki görevinden ayrıldı.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal doku araştırmalarına, İstanbul tarihî yarımada kentsel dönüşüm projelerine uzman olarak katıldı. Yurt içinde ve yurt dışında çeşitli konularda konferanslar verdi. 2010 İstanbul Avrupa Kültür Başkenti projelerinde danışmanlık yaptı. 2018'de Cumhurbaşkanlığı Kültür Sanat Politikaları Kurulu üyesi oldu.

Yeni kitapları üzerinde çalışmaya devam eden Ümit Meriç, bir kız çocuğu annesidir.

Yayımlanmış eserleri:

- *Cevdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet Görüşü*, Ötüken Yayınları, 1976 (2-4. Baskı, Timaş Yayınları).
- *Babam Cemil Meriç, Kültür Bakanlığı Türk Büyükleri Dizisi*, 1992 (1-2. Baskı, Kültür Bakanlığı; 3-10. Baskı, İletişim Yayınları; Genişletilmiş 11. Baskı, İnsan Yayınları).
- *21. Yüzyılın Eşiğinde Sosyoloji Konuşmaları*, Genç Sosyologlar Derneği, 1994 (Genişletilmiş 2-3. Baskı, Timaş Yayınları).
- *Türkiye Kanatlarımızın Altında*, İz Yayınları, 1997 (2-3. Baskı, Timaş Yayınları; 2018, Kapı Yayınları).
- *Ebediyetin Huzurunda Ahmet Hamdi Tanpınar*, Etkileşim Yayınları, 2000 (Selma Karışman ile birlikte).
- *İçimdeki Cennete Yolculuk*, 2004 (1-24. Baskı, Etkileşim Yayınları; 25-26. Baskı, Timaş Yayınları).
- *Dualar ve Aminler*, 2006 (1-3. Baskı, Timaş Yayınları; 2018, Genişletilmiş 4. Baskı, Kapı Yayınları).
- *Seyyahların Aynasında Şehirlerin Sultanı İstanbul*, Albaraka Türk Yayınları, 2010.
- *Işık Batı'dan da Gelir*, Timaş Yayınları, 2012.
- *Sosyoloji Konuşmaları*, 1999, (1-3. Baskı, Timaş Yayınları 2017; Genişletilmiş 4. Baskı, Kapı Yayınları, 2019).

İÇİNDEKİLER

Önsöz • 9

BİRİNCİ BÖLÜM

KONSTANTİNOPOLİS'TEN KONSTANTİNİYE'YE • 13

DOĞU ROMA DÖNEMİNDE SEYYAHLAR • 15

Arculf • 16	Deuillü Odon • 26
Willibaldus • 18	İdrisî • 27
Yahya El Gazal • 18	Tudelalı Benjamin • 28
Nasır İbn El Ezher • 18	Ali El Herevî • 29
Harun Bin Yahya • 19	Tyrli Guillaume • 29
Liutefredus • 20	Novgorodlu Antonius • 30
Liutprando • 20	Clarili Robert • 31
Mesudî • 22	Başkeşiş Martin • 32
Canterburyli Joseph • 22	Villehardouin • 33
Chartresli Foucher • 23	Hacı Abdullah • 34
Nangisli Bartolf • 24	Rabban Çauma • 35
Norveç Kralı I. Sigurd • 24	Brocardus • 36
Nogentli Guibert • 25	İbn Battuta • 37

Von Boldensele • 40	De Lannoy • 47
Von Sudheim • 41	Christoforo Boundelmonti • 48
Novgorodlu Stephanus • 41	Schiltberger • 51
Smolenski Ignatius • 42	De La Broquière • 52
Adı Bilinmeyen Rus Papazı • 43	Pero Tafur • 53
Boucicaut • 43	Ciriaco • 54
Clavijo • 44	Niccollo Barbaro • 55
Zosimos • 47	

SEYAHATNÂMELERDE KONSTANTİNOPOLİS • 57

Şehir Surları • 57	Meydanlar ve DikilitaŐlar • 86
Kilise ve Manastırlar • 62	Saraylar, Evler, Sokaklar • 94
Kutsal Emanetler • 79	Galata ve Pera • 99

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMBOL'DAN İSTANBUL'A • 103

XV. ve XVI. YÜZYILDA İSTANBUL • 105

Angiolello • 105	Canaye • 134
Gazzî • 116	Schweigger • 137
Curipeschitz • 118	Sanderson • 140
Pedro • 122	Moryson • 144
Dernschwam • 126	Dallam • 147
Mekki • 129	

XVII. YÜZYILDA İSTANBUL SEYYAHLARI • 151

Ottaviano Bon • 151	Grelot • 168
Polonyalı Simeon • 156	Galland • 174
Thévenot • 165	

XVIII. YÜZYILDA İSTANBUL • 179

Lady Montague • 179

Baron de Tott • 183

De Carbognano • 186

Castellan • 190

XIX. YÜZYILDA İSTANBUL SEYYAHLARI • 195

Raczyński • 195

Sir Adolphus Slade • 197

Miss Julia Pardoe • 201

Helmüt Von Moltke • 212

Fall Merayer • 216

Charles White • 221

Hans Christian Andersen • 227

Gérard de Nerval • 232

August Theodor Grimm • 236

Adalbert de Beaumont • 240

Prens Pierre de Tchihatchef • 245

Theophile Gautier • 252

Alphonse de Lamartine • 260

J. H. Abdoloyne Ubicini • 264

La Baronne Durand de

Fontmagne • 272

Marc Twain • 286

Gustav Rasch • 292

Edmondo de Amicis • 299

Anna Grosser Rilke • 312

Şibli Numanî • 316

Mrs Georgina Adelaide Max

Müller • 331

Knut Hamsun • 335

XX. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE İSTANBUL SEYYAHLARI • 343

Farrère • 343

Van Millingen • 347

Ibanez • 353

Reşid Rıza • 357

Le Corbusier • 361

Han Melik Sasanî • 365

Hemingway • 369

Banine • 371

Butor • 373

Anna Masala • 379

Goytisolo • 383

Abir Zaki • 386

Alberto Manguel • 389

Hükümdarlar Kronolojisi • 397

Yazılı Eser Bırakan İstanbul Seyyahları • 403

Kaynakça • 415

ÖNSÖZ

*Bana İstanbul'u anlat, nasıldı?
Şehirlerin şehrini anlat, nasıldı?*
Nazım Hikmet

İstanbul... Kuzeyde Karadeniz ve Rusya; güneyde Marmara Denizi, Akdeniz ve Afrika; batıda Balkanlar ve Avrupa; doğuda katmer katmer açılan Asya...

Kıt'aların, asırların, denizlerin, yolların, tabiatla tarihin kucaklaştığı tek dünya şehri İstanbul...

Haliç kıyısında, Sarayburnu'nda bir avuç Megaralı ile gelen Bizas'ın kurduğu bir köy, köyken kasaba, kasaba iken şehir olan Byzantium.

Persepolis'ten kalkıp Atina'ya giden, Makedonya'dan yola çıkıp Hindistan'a varan orduların geçtiği köprü: Alexandria.

Roma imparatorlarının anaforlarla dönen boğazın firuze sularına, yeşil yamaçlarına hayran kalıp oğullarının adını verdiği şehir: Antonina.

Eski Çağ ve Orta Çağ'ın en büyük iki imparatorluğunun, Roma ve Doğu Roma imparatorluklarının makarr-ı saltanatı: Nea Roma ya da Secunda Roma.

Sarayların, mabedlerin, sütunlu çarşıların, abidelerle dolu meydanların, gemilerin gidip gidip geldiği limanların şehri: Konstantinopolis.

New York kıraç bir ada, Paris henüz çamurlu bir kasaba, Tokyo ufak bir balıkçı köyü iken İstanbul yine İstanbul'dur.

Defalarca kuzeyden, güneyden, doğudan, batıdan gelen ordularca kuşatıldı İstanbul. Direndi, zapt edilemedi. Bir defa çöktü, yağmalandı, yıkıldı, harabeye döndü.

Neden sonra Pax Romana yerini Pax Ottomana'ya bıraktı. Akdeniz ve Karadeniz, Balkanlar ve Afrika'yı yine Konstantiniyye denetledi. Karaların ve denizlerin hükümranı o idi.

“Bir sengine yekpare Acem mülkü”nün feda edildiği, Peygamber emaneti olan Asitane idi o.

Asırlar boyunca dünya tarihini damgalamaya devam etti. İspanya'dan Çin'e kadar bütün yolların kendisine vardığı “Der Saadet” oldu.

“Lisan-ı Latinde Makdonya; Yanko bina ettiği için lisan-ı Süryanide Yankoviçe; bir zaman Sırpda Pozanta dediler. Lisan-ı Yahudda Vejendonya, Germenyada Konstantin opol, Moskoflar Tekfuriye (Tsargorod) derler. Lisan-ı Macarda Vezendovar, lisan-ı İsveçde Harakliyan, lisan-ı Frankda Agrandone, lisan-ı Arapda Konstantiniyye-i Kübra, lisan-ı Fürsde Kayser-i Zemin, lisan-ı Hindde taht-ı Rum dirler.” (Evliya Çelebi)

Kalem kalem minarelerin, çil çil kubbelerin, nefti selvilerin, yamaçlara tırmanan evlerin, odalarından binbir dilden duaların mırıldandığı kervansarayların “Darü'l Hilafe”si idi.

“Her şafakta hisarlarda okların yaylarından çıktığı, Topkapı Sarayı'ndan çılgınlıkların geldiği,” Stockholm, Venedik ve Napoli'nin ayrı ayrı sahip oldukları güzellikleri tek başına kendi bağrında bir araya getiren şehirdi.

Diplomatların, seyyahların, misyonerlerin, şairlerin, ressamların, mimarların, maceraperestlerin, ajanların, askerlerin, velhasıl bütün eski ve yeni dünyalılarının buluştuıkları İstanbul.

“Geçmişimizin özeti ve ortaya koyduğu en muhteşem eser”.

Bugün de mavi camlı gökdelenleri, uluslararası hava limanları, Asya'yı Avrupa'ya, geçmişi geleceğe bağlayan köprüleri, medeniyetleri birbiriyle tanıştıran, kültür ve eğitim merkezleriyle 100 yaşına basan Cumhuriyetimizin en kadim ve istikbali en aydınlık şehri: İstanbul.

Geçen bin yılların kendisini “buyur” ettiği tahtında, 21. yüzyılın global dünyasına vakarla bakıyor.

Sinoplu ya da Doğu Romalı coğrafyacılarından Galyalı papazlara; Venedikli elçilerden Fransız edebiyatçılara, Hindli âlimlerden İngiliz leydilere, Amerikalı hikâyecilerden Brezilyalı romancılara kadar on binlerce seyyah geldi İstanbul'a.

2010 Avrupa Kültür Başkenti seçildiği yıl İstanbul için hazırlanan bu kitapta binlerce yıl boyunca dünyanın her tarafından İstanbul'u ziyaret eden seyyahların gönül aynasına yansıyan çok geniş bir İstanbul panoramasıyla karşılaşacaksınız.

Konstantinopolis'ten Konstantiniyye'ye başlığını taşıyan birinci bölümde, 7. yüzyıldan Doğu Roma İmparatorluğu'nun sonuna kadar uzanan dönemde İstanbul'u ziyaret eden 41 seyyahın bize bıraktıkları, altın yıldızları biraz dökülmüş olsa da güzelliğini hâlâ koruyan bir İstanbul mozaigi bizi büyüleyecek.

"İslambol'dan İstanbul'a" başlığını taşıyan ikinci bölümde ise Osmanlı Türklerinin İstanbul'u fethinden 2020'lerin az öncesine kadar gelen binlerce seyyah arasından sadece 57 tanesinin İstanbul'unu birlikte gezeceğiz. Önce siyah beyaz gravürler, sonra yağlı boya tablolar ve nihayet adeta fotoğraflarla bize kendini anlatan İstanbullar ile tanışacağız.

Bir kırılma hattı olabilecek iken, farklı medeniyetlerin başkenti olmayı başaran İstanbul, neden gün gelip birbirini sayan, seven ve anlayan bir beşeriyetin buluşup kucaklaştığı bir kültür ve irfan zirvesi olmasın?

İşte bu kitap İstanbul'u ziyarete gelen "tur"istler için değil, dünyanın geçmişinde ve geleceğinde İstanbul'un her yerini keşfetmek isteyen okurlar için hazırlandı. İstanbul'u binlerce yılın seyyahları ile beraber tanımak için yola çıkan, siz, zaman yolcularına "hayırlı ve zevkli yolculuklar" diliyoruz.

Ümit Meriç
19 Kasım 2020
Anadolu Feneri